

Передплата

на «РУСЛАНА» вносять:
в Австрії:
 на цілий рік . . . 20 кор.
 на пів року . . . 10 кор.
 на чверть року . . . 5 кор.
 на місяць . . . 1-70 кор.

За границею:

на цілий рік . . . 16 рублів
 або 36 франків
 на пів року . . . 8 рублів
 або 18 франків
 Поодинокі число по 10 сот.

РУСЛАН

«Виреш ми очі і душу ми виреш; а не возьмеш милости і віри не возьмеш, бо руске ми серце і віра руска.» — З Русланових псалмів М. Шашкевича.

Виходить у Львові що дня крім неділі і руских свят о 5½ год. пополудні.

Редакція, адміністрація і експедиція «Руслана» під ч. 1. пл. Домбровського (Хорунщини). Експедиція місцева в Агенції Соколовського в насажі Гавсмана.

Рукописи звертає ся лише на попереднє застереженє.

Рекламації неопечатані вільні від порта. — Оголошенє звичайні приймають ся по ціні 20 с. від стрічки, а в «Надісланім» 40 с. від стрічки. Подяки і приватні донесеня по 30 сот. від стрічки.

Виборча реформа соймова.

Промова пос. д-ра Евг. Олесницького виголошена в соймі дня 22. вересня 1908 року (в скороченю).

(Дальше).

Тут впрочім лежить найпригідніше поле до ширеня мисли горожанської, до усуненя недовірчivosti, зближеня кляс суспільних, забезпеченя супокою і порядку, злагожденя боротьби партійної і національної. Се все промовляє якраз за тим, щоб ті найширші верстви суспільности, широкі маси народа до участі в тім тілі законодавчій допустити. (Оклики).

Бесідник вносить з тої причини на ново законопроект, опертий на чотириімєннєм праві голосованя, та не вважаючи за відповіднє аргументувати потребу такої реформи, бо се вже річ надто передєбатована, обмежує ся тільки до обговореня аргументів підношених про і contra спеціально що до виборів соймових.

Головний і найважнійший аргумент лежить в тім, що правительство не хоче допустити такої реформи. І дійсно се є правда — так сказав п. Бінерт в осєні 1907 р. і в лїтї 1908 р. в парламенті. Але я думаю, що для репрезентации народної не може бути більше понимаючого аргументу як сей власнє. Сей аргв-

мент бє в лицє основні принципи конституції. Ліпше завести абсолютизм, як держатись конституції, котра зависить від того, чи правительство хоче чогось, — чи ні!

Коли ординация виборча належить до сойму — то децидувати повинно єдино то «чи сойм хоче чи ні» а в дальшій консеквєнції чи хочуть того ті, що сойм вибрали — але коли станемо аргументувати, що правительство не хоче — то тим понижаємо сойм, конституцію і самих себе — яко її представителів.

Впрочім — то, що правительство хоче, є дуже змінчяє. Сєго доказ мали ми при реформі виборчій парламентарній. Знаємо, що правительство було загальному голосованю до парламенту рішучо противнє, та що тодішний премієр, Гавч, заявив єє рішучо в парламенті, однак знаємо також, що в кілька місяців пізнійше той сам Гавч вніс в парламенті проект опертий на основах загального голосованя і що так він як єго наслідники робили все можливе, щоб сей проект став законом. Так отже воля правительства не все така рішуча, щоб з нею на серію числити ся належало — а впрочім в правдиво конституційнім устрою воля правительства не може і не повинна бути суперечною з волею народа.

Другий аргумент, який що до соймів підносить ся, лежить в тім, що в соймі належить все запевнити перевагу клясам суспільним, поносячим тягарі, бо сойми мають не так як парламент лиш законо-

датні — але також і адміністраційні задачі.

Бесідник не може добачити в тих двох обставинах такої звязи, щоб перша мусіла бути конєчним впливом другої — однак на кожний спосіб сконстатувати мусить, що засада цензусу податкового так перестаріла, фалшива а до того сама в собі неправдива, що ніяк не може бути узнана основою ординації виборчої. Цензус податковий се інкарнация матеріялізму. Він опирає всі управненя на одним лишє елемєнті — гроші, а поминає працю, заслуги і инші елемєнти моральної натурї. Масток не рішає про розум, ані про характер, ані про чесноту, а сеж важнійші кваліфікації, як висота плаченого податку.

Вирочім не є правдою, щоб тягарі публичні поносили лишє ті, котрим дає обовязуюча організація право виборче т. є оплачуючі податки безпосередні. Податки посередні вносять 2/3 части цілого доходу податкового краю — тенденция їх побільшувати росте — після проекту державного має бути знов піднесений податок горівчаний, а часть єго доходу уділена яко дотация краєви — одже знов збільшить ся дохід краю з податків посередних, значить і тут більше права повинні мати ті, що платять податки посередні т. є широкі маси народні. До того ще і многі з податків безпосередних перекидають ся на кляси убогі, які податків тих не платять — як домово-чиншовий, зарібковий, а взагалі велика ше kwestия

Польскі конспірації серед руських питомців і духовенства в Галичині

в роках 1831—46.

Студія д-ра Кирила Студинського.

(Дальше).

Дня 12. марта 1839 р. найшов паробок Яцко Котуля на коритарі семінарії за плитою третій том книжки «Briefe aus Paris» von Ludwig Börne і заніс її під 36 число та передав тут пит. Юліянови Левинському в прияві пит. Мих. Громницького, Онуфр. Костецкого і Ник. Петрашевича. Ректорат перевів слідство, але властителя книжки не найшов. Ректорат висказав здогад, що її міг відкинути хтось чужий, що враз з екстерністами, які приходять до семінарії на духовні виправи, сюди закрав ся. Митрополит зі своєї сторони впевнював президію губернії, що на пізнійше буде строго слїдити за питомцями, щоби не читали зборонених книжок і за екстерністами, щоби не були посередниками в їх кольпортажі¹⁾.

¹⁾ Презид. Архив льв. Намісництва Nr. 403/ggg 1839. Порівнай: Матеріяли: «Нецензурні книжки в духовній семінарії у Львові в р. 1839» Nr. 7. і Gestions-Protokoll des gr. kath. Metrop. Ord. з р. 1839 Nr. 17. — Börne

Губернатор Галичини, архикнязь Фердинанд приняв письмо митрополита до відомости (Nr. 403/ggg 1839), звернув алегати, а книжку велів задержати в президії губернії¹⁾.

Не минув місяць, як найдено знов в духовній семінарії 4 нецензурні книжки: роман Чиньского: «Jakobini polscy», пятій том «Briefe aus Paris von Ludwig Börne», новелю: Heinrich-a Laube «Das junge Europa»²⁾ і уривок книжки про звірчий магнетизм, в якій незвісний

Ludw. з роду Жид (раньше звав ся Löb Baguch) родив ся дня 6. мая 1786 р. в Франкфурті над Меном, † 12 лютого 1837 р. в Парижі, куди переселив ся в р. 1830 після липневої революції і тут сильно виступав против реакції, основуючи часопись «Balance». У своїх «Briefe aus Paris» і «Neue Briefe aus Paris» боров ся він против пануючої династичної системи в Німєччині, а цілий напрям його писаня з ліберального перемінив ся тут в радикальний. В р. 1817 перейшов він на євангелицке ісповіданє. Його твори видано в осьми томах. В його честь виставлено два памятники, одєн в Парижі а другий у Франкфурті.

¹⁾ Gestions-Protokoll з р. 1839. Nr. 19.

²⁾ Heinrich Laube, автор драматичних творів, романів і історії німєцкого письменства, родив ся 18. вересня 1806 р. в Шоттау на Шлеску, а умер у Відні дня 1. серпня 1844 р. За ліберальні гадки, висказані в його писмах він двічі відпокутував у вязниці. Його політична програма пробиває ся сильно з роману «Das junge Europa».

автор виступав против чудес та віщовань¹⁾.

Найдєно єї книжки припадкого. Дня 9. цєвітня 1839 р. забавляли ся мячем на коритарі духовної семінарії о год. 6 вечєром ученики: Йосиф Балтарович, Йосиф Дворницький і Проксп Кушпик, що приходили сюди на вечеру, яку діставали від питомців. Мяч упав в одну з коновок до гашєня огню, завішену на стїні. Балтарович шукав за мячем по коновках і найшов в одній з них три книжки, які злідтам витягнув. Коли хлопці почали розглядати ся в змісті книжок, приступив до них ученик Филимон Корчинський, який рівнож був на коритарі, хоч участі в забаві не брав і сказав, що знає, чий се книжки, почім велів їх покласти на давнім місци і просив, щоби про них нікому не згадували. Однак Дворницький розказав про найдєні книжки ученикови Зелінському, а сей вииняв їх з коновки і заніс ректорови. Ректор передав їх митрополитови, а сей відослав їх дальше до президії губернії. Остання передала слїдство в руки поліції. Почав ся довгий ряд перєслухань. Корчинського, 16-літнього хлопця, перєслуховано кількома наворотами, як обжалованого. Він зізнав, що припадково найшов вже там раньше кілька книжок. Одна з них мала напись «Israeliten». Коли він перед хлопцями говорив, що то власність учен.

¹⁾ Гляди: «Матеріяли» ч. 8.

в тім, хто платить податки і чи той, хто дає свою інтензивну працю, чи ті, котрі частіше результатів сеї праці відносять до штайраму.

З другої сторони — то, що сойм сповняє акти адміністраційні — не може рівнож оправдувати супремачії винішних управнених — а вилучення широких мас народу. Як раз в більшім інтересі тих послідних лежала б контрола над тим, як сойм сповняє дотичні задачі — контрола над інституціями в тій цілі покликаними через сойм до життя. Хто більше користує з ріжних шкіл, з шпиталів і других подібних інституцій, як ті, котрих нині закон від участі в соймі виключає? В чий інтересі більше лежить, щоб ті інституції дійсно сповняли свою задачу, як не тих як раз виключених? Так отже ніяким способом не дасть ся оправдати роблене ріжниці між парламентом а соймом і опирање на ній конечности иншої ординації для обох тих тіл законодапних.

(Конець буде).

Політичний огляд.

Австро-Угорщина.

В чеськім соймі склали ся в четвер події, котрі можуть довести до сумних послідовностей не лише для чеського сойму і Чех в загалі, але також у внутрішній австр. політиці і спияти зовсім дівльність держ. ради. На дневній черзі четвертого засідання першою точкою була справа ювілейної фундації. Німецькі послы домагали ся усунення дневного порядку, а коли маршалок Лобковиц не згодив ся на те і уділив голосу рефентови Скарді, почали німецькі послы обструкцію, кидали паперами, видерли маршалкови акти, метали каламарами, палицями і обломками пультів, били в пульти, а коли

Матковского, або коли перед учен. Решитиловичем твердив, що властителем їх є один з питомців, замешкалих під числом 8, то вчинив се лише тому, щоби хлопці поклали книжки на давне місце, бо він хотів їх присвоїти собі. Переслухано також трех інших учеників, що забавляли ся мячем, однак їх зізнання не вивазали, до кого книжки належали. На Корчиньскім лишило ся підозріне, що він, або знав про властителя книжок, або посередничив в їх кольпортажі. В сїм тоні писала про него президія губернії митрополитови: „Der Schüler der III-ten Gramatical-Classe, Philemon Korezyński konnte sich indess von dem Verdachte einer Mitwirkung oder Kenntniss eines verheimlichten Bücherverkehrs unter Seminariums-Zöglingen nicht ganz reinigen, und eine von ihm bei seiner Einvernehmung abgegebene Äusserung, dass er die in der Rede stehenden Bücher schon bei ihrer oberflächlichen Durchsicht als verbotthen erkannte, erhöht die Vermuthung, dass ihm die Lecture unerlaubter Werke nicht fremd sei. E. E. dürften sich hiernach bestimmt finden, diesen Studierenden in absicht auf seine etwaige Verbindung mit den Seminariums-Zöglingen strenge im Auge halten zu lassen, oder ihm nöthigenfalls den Zutritt in das Seminarium gänzlich zu untersagen“¹⁾.

(Дальше буде).

¹⁾ Письмо президії губернії з дня 27. цвітня 1839. Гляди Презид. Архив льв. Намісництва. Nr. 639/ggg ex 839 ad 403. II, де переходять ся також протоколи переслухань згаданих учеників. Порівнай Gestions-Protokol з р. 1839 Nr. 23 і 26.

мимо того референт говорив, кинули ся до трибуни, котру окружили чеські послы. Двічі переривав маршалок засіданє, на останку заявив, що замикає засіданє і заповів на пятницю засіданє, на що Німці кричали: то не конець засіданя, але конець сойму.

Одначе сі події не тільки відоботять ся на чеськім соймі, котрий неперечно буде дуже скоро зачинений, але й на держ. раді і положеню правительства. Бар. Бек мав сьогодні виїхати на чеську виставу до Праги і там принагідно перевести переговори з німецькими і чеськими послами, одначе заля сих подій відрочив в свій виїзд і імовірно зовсім там не поїде. Се розкриває вельми сумні вигляди для держ. ради, бо те, що зробили Німці в чеськім соймі, відплатять їм Чехи в держ. раді і про яку небудь роботу законодапну не буде там мови.

Також кабінет бар. Бека наслідком останних події національних загорільців в Берграйхентштайн, Шіттенгофен, в Мариборзі, в Цилеї, в Пугі, в Люблянї опинив ся в вельми труднім положеню, бо німецькі сторонництва готовлять ся до зазятої опозиції в держ. раді і напірають на своїх міністрів. Міністер-земляк Праде поновив свою просьбу о відставку а при тім висловив ся вельми невідповідно про цілий кабінет і се дістало ся до дневників, так що его становище стало зовсім неможливим. З Прадем будуть приневолені держати разом инші німецькі міністри, а вість, яка розійшла ся після люблянських подій, що кабінет бар. Бека подав ся о відставку, може стати дійсностю.

Може бути, що задля відроченя сесії держ. ради на другу половину листопада бар. Бекови поведе ся довести до втихомиреня розгорячених умів і держ. рада ухвалить державні конечности, одначе зовсім не є виключена можливість розвязаня держ. ради, котра показала ся вельми неспосібною до законодапної роботи.

Люблянські події також чимало діляють олію до огню в держ. раді, позаяк з листу п. Шустерсича до міністра війни, оповіщеного у віденських дневниках виходить, що поручник Маєр, відомий зі своїх всенімецьких переконань, котрий командував війском підчас забурень в Люблянї, казав без потреби стріляти на утікаючих людей.

Заграниця.

Принятє кн. Фердинанда болгарского в Будапешті з усіми почестями монаршими викликало в турецьких кругах велике огірченє. Молодотурецький дневник Тапін вельми тим невдоволений і зазначає, що кн. Фердинанд є властиво турецьким генерал-губернатором і не заслуговував на такі почести. Так само заявляє сей дневник, що Туреччина не дасть собі вирвати болгарської лінії орієнтальних залізниць і готова насильно згнобити можливу ворохобню в східній Румелії, бо війну, яку би Болгария приневолена вести в своїй обороні, називає сей дневник ворохобною. З Царгорода безнастанно надходять до Адриянополя поїзди з воєнними припасами.

Се становище Туреччини викликало велике роздратованє в Болгарії, котра впевняє, що їй не розходить ся о привсьобне частини залізниць орієнтальної, лише о обезпеченє своїх народних інтересів, без материяльної шкоди акціонарів. Німеччина, як доносять до N. fr. Presse, невдоволена таким становищем Болгарії, бо в орієнтальну залізницю вложено багато німецького капіталу, одначе Болгария чує за собою підпору Австро-Угорщини, котра виступила в Царгороді також в обороні обидженого болгарского дипломатичного агента Гешова. Дневник

великого ве зира Jeni Gazeta, вислови перед корес пондентом N. fr. Presse надію що цісар Франц Йосиф порадить кн. Фердинандови мирним способом поладити спір з Туреччиною.

Молодотурки оповістили в борчу в дозвув, в котрій подали свою програму: воля народу є підвалиною конституції, міністри одвічальні перед парламентом, число сенаторів має вносити третину депутатів, султан іменує третину сенаторів, а дві третини сенаторів мають бути вибрані народом. Дальше вимагає відозва загального права виборчого, реорганізації армії, зниженя часу служби, робітничих законів, охорони дрібної власности, реформи податковости і господарства, безвлатної науки шкільної.

Отся програма іде дальше, як конституція Мідата-паши в 1876, бо обмежує права султана що до іменованя сенату, і домагає ся загального права виборчого, до котрого Туреччина зовсім не дозріла. Замітно однак, що програма молодотурків мовчить про рівноправність християн з музулманами, бо як небудь молодотурки вельми ріжняться в поглядах від старотурків, то в тім они згоджують ся, що музулмани мають остати верховладним живлом в державі. Отся точка буде викликувати великі і завзяті спори. Що до инших справ треба признати, що молодотурки настроєні консервативно-конституційно, тверезо думають про політичні і народогосподарські цілі, які можна в даних обставинах осягнути, отже переняті реальними поглядами.

Допись.

З Самбора.

Чи є ще недостача сил учительських?

Край наш крім державних семінарій учительських, котрі рік-річно видають кілька соток укінчених і заводово приспособлених сил, засіяний є також ріжного рода інституціями приватними, на чолі котрих стоять нераз особи з шкільництвом особливо народним мало або зовсім необзнакомлені, але прибрали назви семінарій і продукують рівнож до тисяч або і більше кандидаток, котрі зголошують ся в рядових семінариях до іспиту зрілости, та в сей спосіб виходить річно що найменше тисячка молодих сил. Крім сих сил приймають декотрі ради окружні сили некваліфіковані, котрі по кількості практиці і відбутю чотиротижневих курсів вакаційних одержують від міністерства диспензу від теоретичного знаня, а зголошують ся лише до практичного т. зв. кваліфікаційного, по зложеню котрого можуть одержати сталі посади.

Ті три категорії учителів, а головно учительок заповнили в послідних літах майже всі опорожнені посади, так що навіть укінченим абітурієнтам семінарій приходить вже з трудностю дістати місце і за посадою мандрувати мусять від округа до округа.

Коли возьмемо під розвагу, що семінарій учительські суть школами заводовими, що саме знанє теорії не вистарчає до веденя школи, а практичне приспособленє набути можуть тільки в відповідно уладжених закладах, тож насуваєсь під теперішню пору питанє, чи вказанє є супроти заповнення округів силами учительськими приймає до заводу учительского сил некваліфікованих або приватисток без практичного підготованя, на котре кладєсь так великий натиск і від котрого зависять відтак успіхи науки по школах.

